

BEATA AGNIESZKA LEWICKA

beata.lewicka@umcs.pl

*Czynniki wpływające na podjęcie decyzji o wyborze pożyczkodawcy
przez osoby 50+*

Factors Which Influence on Where People Over the Age of 50 Decide to Borrow Money

Słowa kluczowe: pożyczki; kredyty; finanse gospodarstw domowych 50+; regresja logistyczna

Keywords: loan; indebtedness; household finance 50+; binary logistic regression

Kod JEL: D12; D14; C51

Wstęp

Wraz z postępującym starzeniem się polskiego społeczeństwa wzrasta aktualność dyskusji nad finansami gospodarstw domowych tworzonych przez osoby po 50. roku życia. Szczególnie delikatną kwestią staje się rosnące zadłużenie tej grupy wiekowej oraz pobudki, które towarzyszą decyzji o zaciągnięciu długu. Celem niniejszego artykułu jest wskazanie czynników zwiększających prawdopodobieństwo zadłużenia się przez osobę w wieku 50+ u trzech różnych pożyczkodawców: w banku, instytucji pozabankowej lub u rodziny czy znajomych. Stosując analizę regresji logistycznej, stworzono trzy modele opisujące, w jaki sposób wystąpienie określonego uwarunkowania zwiększa prawdopodobieństwo zaciągnięcia pożyczki u danego podmiotu.

W artykule postawiono następującą hipotezę badawczą: decyzja mieszkańca województwa lubelskiego po 50. roku życia, dotycząca wyboru pożyczkodawcy, jest uzależniona od przyczyny poszukiwania dodatkowego finansowania.

1. Zadłużanie się Polaków po 50. roku życia

Raport „Sytuacja finansowa Polaków 50+”, opublikowany przez Krajowy Rejestr Dłużników w 2015 r., ujawnił, że pomimo deklarowanej niechęci do zadłużania się, suma zaległych płatności tej grupy wiekowej notowana w KRD w ciągu 3 lat wzrosła blisko trzykrotnie (aktualnie jest to 7,2 mld zł). Według raportu Polacy po 50. roku życia najczęściej pożyczają w bankach (82%), SKOK-ach i firmach pożyczkowych (9%) oraz od rodziny i znajomych (8%). Pożyczone środki najczęściej przeznaczają na zakup sprzętu AGD/RTV (43%) lub remont mieszkania czy domu (40%). 1/4 badanych szuka dodatkowego finansowania, by kupić środek transportu, a 1/5 inwestuje pożyczone środki w nieruchomości lub ziemię. Oprócz zbyt dużych wydatków, których osoby te nie są w stanie ponieść, finansując je wyłącznie posiadaną gotówką, powodem sięgania po kredyty lub pożyczki mogą być problemy z zaspokojeniem podstawowych potrzeb lub przejściowe problemy finansowe (potrzeba sfinansowania leczenia lub spłaty wcześniejszych długów) [KRD, 2015; ICAN Research, 2015].

Pomimo swojej aktualności temat dotyczący przyczyn zadłużania się osób powyżej 50. roku życia nie został jeszcze wystarczająco szeroko opisany w literaturze przedmiotu. Spośród zagranicznych opracowań na uwagę zasługuje brytyjski raport z badań dotyczących pozahipotecznego zadłużenia gospodarstw domowych. Zgodnie z nim Brytyjczycy w wieku 50+ pożyczają najczęściej z powodu pojawienia się nieoczekiwanych zdarzeń losowych, problemów z bilansowaniem domowego budżetu oraz istnienia zobowiązań zaciągniętych jeszcze przed ukończeniem 50. roku życia [Finney, 2013]. Poza wymienionymi przyczynami warto wspomnieć również o coraz częściej opisywanej w zagranicznej literaturze „chęci wsparcia rodziny”. Zadłużanie się w celu pomocy członkom rodziny dotyczy przede wszystkim sytuacji, w której rodzice pomagają finansowo swoim dorosłym dzieciom lub wnukom [Beach, 2013; Finney, 2013].

2. Opis przeprowadzonego badania

Badanie wykorzystane w artykule zostało przeprowadzone w okresie kwiecień – maj 2016 r. i dotyczyło postaw finansowych oraz przedsiębiorczych osób powyżej 50. roku życia. Respondentami byli mieszkańcy województwa lubelskiego urodzeni przed 1967 r. (tzw. pokolenie „baby boomers”). Przy założeniu poziomu ufności 95% i wielkości błędu maksymalnego 5% skalkulowano minimalną wielkość próby równą 384 [Jabłońska, Sobieraj, 2013]. Przebadano łącznie 386 respondentów, dobranych w ten sposób, aby ich skład wiekowy nie różnił się istotnie statystycznie od składu całej populacji 50+ zamieszkującej województwo lubelskie (stan na 30 czerwca 2015 r.). Strukturę wiekową oczekiwaną i przedstawioną w próbie zawiera tab. 1. Test χ^2 wykazał, że obie struktury nie różnią się w sposób istotny. Rozkład płci w próbie (K – 60,6%, M – 39,4%) również nie różnił się istotnie od rozkładu

oczekiwanego dla badanej populacji (K – 56,4%, M – 43,6%) [GUS, 2015]. Zastosowanie kwotowego doboru próby pozwoliło na sformułowanie założenia, że ma ona charakter reprezentatywny.

Tab. 1. Struktura wiekowa badanej populacji – porównanie wartości rzeczywistych z próbą badawczą

Kategoria wiekowa	Wartości rzeczywiste (w %)	Próba (w %)
50–55	21,17	23,83
56–65	38,10	38,34
66–74	20,30	22,28
powyżej 75	20,44	15,54

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [GUS, 2015].

Wykorzystane narzędzie badawcze stanowił kwestionariusz ankiety podzielony na trzy bloki tematyczne po 8–12 pytań oraz metryczki. Pierwszy obszar objęty badaniem dotyczył świadomego korzystania z produktów i usług finansowych, drugi – dojrzałej przedsiębiorczości, trzeci zaś bezpieczeństwa finansowego na emeryturze. W niniejszym artykule wykorzystano odpowiedzi na część pytań zawartych w bloku pierwszym i trzecim.

Zbierając dane do badania, posłużono się dwiema technikami badań ilościowych – PAPI (84,72% ankiet) oraz CAWI (15,28%).

3. Opis wykorzystanych zmiennych

W celu zweryfikowania postawionej we wstępie hipotezy badawczej opracowano trzy modele logitowe, które mają za zadanie ocenić, które czynniki determinują podjęcie decyzji o pożyczce w banku (zmienna Y_1), instytucji pozabankowej (Y_2) oraz od rodziny lub znajomych (Y_3). Wybór tego modelu ekonometrycznego wynika z faktu, że zmienne objaśniane mają charakter dychotomiczny, co uniemożliwia przeprowadzenie tradycyjnej analizy wariancji [Kufel, 2011, s. 141–143]. Ponadto zastosowana metoda pozwala na wykorzystanie w analizie predyktorów, które mają charakter nominalny [Danieluk, 2010, s. 201]. Wartości zmiennych wynikowych zostały ustalone jako „0” (nie pożyczam) i „1” (pożyczam). Wśród wszystkich osób uczestniczących w badaniu 29,5% przyznało, że pożyczka w banku, aż 23,8% – od bliskich, a tylko 3,4% – w instytucjach pozabankowych.

Dokonując analizy danych pozyskanych z przeprowadzonych wywiadów, wybrano 12 zmiennych objaśniających¹, które w opinii autorki mogą oddziaływać na

¹ Przy tej liczbie zmiennych objaśniających został zachowany warunek zastosowania regresji logistycznej, zgodnie z którym liczebność próby musi być większa od $10 \cdot (k+1)$, gdzie k to liczba zmiennych niezależnych [Stanisz, 2000].

podjęcie decyzji o pożyczce w wybranej instytucji. Wśród nich znalazły się zmienne związane z ogólną charakterystyką pożyczających:

- x_1 – grupa wiekowa (oznaczona jako: 1 – 50–55 lat; 2 – 56–65 lat; 3 – 66–75 lat; 4 – powyżej 75 lat),
- x_2 – płeć (0 oznacza kobietę, 1 – mężczyznę),
- x_3 – przeciętny miesięczny dochód w gospodarstwie domowym *per capita* w zł,
- x_4 – poziom zaufania do banków oceniany przez respondentów na skali 5-stopniowej (1 – zupełnie nie ufam, 5 – zupełnie ufam),
- x_5 – relatywna ocena posiadanej wiedzy ekonomicznej (ocena w odniesieniu do innych osób, podawana na skali 5-stopniowej, gdzie 1 – zdecydowanie niższa, 5 – zdecydowanie wyższa),
- x_6 – wybór internetu jako jednego z najważniejszych źródeł pozyskiwania informacji gospodarczych i finansowych (0 – nie, 1 – tak).

Ponadto wybrano zmienne dychotomiczne wskazujące na najczęstsze przyczyny wpływające na podjęcie decyzji o skorzystaniu z pożyczki lub kredytu (ankietowani, którzy przyznali, że zdarza im się pożyczać środki finansowe, mogli wskazać na dwie najczęstsze przyczyny takiego postępowania, obowiązuje zatem zapis: 0 – przyczyna nie występuje, 1 – przyczyna występuje):

- x_7 – wystąpienie nieprzewidzianych wydatków,
- x_8 – chęć wsparcia rodziny,
- x_9 – pojawienie się chwilowych problemów finansowych,
- x_{10} – brak możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb,
- x_{11} – wydatki przewyższające zarobki,
- x_{12} – zbyt duży wydatek, aby kupić za gotówkę.

Postać formalna modelu zakładanej regresji logistycznej wygląda następująco [Mach, 2010, s. 184]:

$$(Y_n = 1 \mid x_1, \dots, x_{12}) = \frac{e^{a_0 + a_1 x_1 + a_2 x_2 + a_3 x_3 + a_4 x_4 + a_5 x_5 + a_6 x_6 + a_7 x_7 + a_8 x_8 + a_9 x_9 + a_{10} x_{10} + a_{11} x_{11} + a_{12} x_{12}}}{1 + e^{a_0 + a_1 x_1 + a_2 x_2 + a_3 x_3 + a_4 x_4 + a_5 x_5 + a_6 x_6 + a_7 x_7 + a_8 x_8 + a_9 x_9 + a_{10} x_{10} + a_{11} x_{11} + a_{12} x_{12}}}$$

gdzie: (1)

Y_n – zmienna objaśniana

x_1, x_2, \dots, x_{12} – zmienne objaśniające

a_1, a_2, \dots, a_{12} – parametry strukturalne modelu

4. Czynniki wpływające na podjęcie decyzji o pożyczce lub kredycie w banku (Y_1)

Weryfikacja istotności statystycznej predyktorów dla zmiennej objaśnianej Y_1 przy zastosowaniu współczynnika Walda (tab. 2) wykazała, że na podjęcie decyzji o pożyczce lub kredycie w banku istotnie wpływają: wiek respondentów, płeć, poziom zaufania do banków, wybór internetu jako jednego ze źródeł informacji

gospodarczych oraz trzy przyczyny pożyczania – nieprzewidziane wydatki, zbyt duże jednorazowe wydatki i chęć wsparcia rodziny.

Tab. 2. Wstępnie oszacowane parametry strukturalne modelu Y_1 oraz poziom istotności statystycznej potencjalnych predyktorów

Zmienna objaśniająca	a_n	Statystyka Walda	Istotność
Stała	-3,332	14,379	,000
X1	-,458	6,671	,010
X2	,816	6,788	,009
X3	,000	1,377	,241
X4	,348	5,580	,018
X5	-,075	,234	,629
X6	,705	4,609	,032
X7	1,312	16,342	,000
X8	3,295	42,395	,000
X9	,490	1,501	,221
X10	,416	,233	,629
X11	,052	,002	,964
X12	2,184	39,531	,000

Źródło: opracowanie własne.

Po wykluczeniu zmiennych nieistotnych oszacowano nowe parametry strukturalne modelu (tab. 3) opisanego wzorem (2):

$$P(Y_1) = \frac{e^{-3,33-0,41x_1+0,81x_2+0,37x_4+0,77x_6+1,37x_7+3,18x_8+2,04x_{12}}}{1+e^{-3,33-0,41x_1+0,81x_2+0,37x_4+0,77x_6+1,37x_7+3,18x_8+2,04x_{12}}} \quad (2)$$

Zbiorowy test współczynników modelu wykazał jego istotną różnicę w porównaniu do modelu zawierającego wyłącznie wyraz wolny ($p < 0,001$). Zgodnie z obliczoną wartością R^2 Nagelkerkego objaśnia on 48,8% wariacji zmiennej zależnej. Dobro dopasowania modelu do zmiennych oczekiwanych potwierdził również test Hosmera i Lemeshowa, dla którego $p = n.i.$ [Hosmer, Lemeshow, 2000].

Tab. 3. Parametry strukturalne oszacowane dla modelu Y_1 , poziom istotności statystycznej predyktorów oraz ich ilorazy szans Exp(B)

Zmienna objaśniająca	a_n	Statystyka Walda	Istotność	Exp(B)
X1	-,413	6,000	,014	,662
X2	,807	6,988	,008	2,241
X4	,371	6,610	,010	1,449
X6	,771	6,147	,013	2,161
X7	1,372	19,091	,000	3,943
X8	3,181	42,344	,000	24,066
X12	2,044	38,633	,000	7,718
Stała	-3,343	21,388	,000	,035

Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie stworzonego modelu oraz obliczonych dla poszczególnych predyktorów ilorazów szans można stwierdzić, że prawdopodobieństwo zaciągnięcia pożyczki/kredytu w banku przez osobę w wieku 50+:

- maleje o 33% wraz z przechodzeniem do kolejnej grupy wiekowej, *ceteris paribus*,
- rośnie o 124%, jeżeli będzie to mężczyzna, *ceteris paribus*,
- wzrasta o 45% wraz z wykazywaniem wyższego o jednostkę poziomu zaufania do banków, *ceteris paribus*,
- wzrasta o 116%, jeżeli internet stanowi dla niej jedno z głównych źródeł wiedzy o gospodarce, *ceteris paribus*,
- wzrasta o 294%, jeżeli pojawi się u niej nieprzewidziany wydatek, *ceteris paribus*,
- wzrasta o 2407%, gdy będzie chciała wesprzeć finansowo swoją rodzinę, *ceteris paribus*,
- wzrasta o 772%, gdy wydatek, który zechce ponieść, będzie zbyt wysoki w stosunku do gotówki, którą posiada, *ceteris paribus*.

5. Czynniki wpływające na podjęcie decyzji o pożyczce w instytucji pozabankowej (Y_2)

Weryfikacja istotności statystycznej zmiennych objaśniających dla modelu Y_2 przy zastosowaniu współczynnika Walda (tab. 2) wykazała, że na podjęcie decyzji o pożyczce w instytucji pozabankowej istotnie ($p < 0,05$) wpływają: pojawienie się nieprzewidzianych wydatków, chwilowe problemy finansowe oraz trudności w zaspokojeniu podstawowych potrzeb. Przy założeniu, że $p < 0,1$, na decyzję o pożyczce w instytucji pozabankowej wpływają dodatkowo: wykorzystanie internetu jako źródła informacji ekonomicznej oraz potrzeba pożyczania wynikająca z nadmiernego wydawania.

Tab. 4. Wstępnie oszacowane parametry strukturalne modelu Y_2 oraz poziom istotności statystycznej potencjalnych predyktorów

Zmienna objaśniająca	a_n	Statystyka Walda	Istotność
Stała	-5,296	6,256	,012
X1	-,067	,024	,876
X2	-,143	,039	,843
X3	,000	,132	,717
X4	-,090	,094	,759
X5	-,299	,581	,446
X6	1,481	3,170	,075
X7	1,761	5,200	,023
X8	1,004	1,187	,276
X9	1,498	3,973	,046
X10	3,018	5,803	,016
X11	2,555	3,316	,069
X12	1,188	2,288	,130

Po odrzuceniu zmiennych nieistotnych oszacowano model o wzorze 3, którego dokładne parametry opisuje tab. 5.

$$P(Y_2) = \frac{e^{-5,3+1,55x_6+2,0x_7+0,99x_9+2,68x_{10}+2,38x_{11}}}{1+e^{-5,3+1,55x_6+2,0x_7+0,99x_9+2,68x_{10}+2,38x_{11}}} \quad (3)$$

Tab. 5. Parametry strukturalne oszacowane dla modelu Y_2 , poziom istotności statystycznej predyktorów oraz ich ilorazy szans Exp(B)

Zmienna objaśniająca	a_n	Statystyka Walda	Istotność	Exp(B)
X6	1,551	4,943	,026	4,714
X7	1,998	7,494	,006	7,372
X9	,990	2,355	,125	2,692
X10	2,677	7,210	,007	14,538
X11	2,379	4,072	,044	10,799
Stała	-5,804	47,189	,000	,003

Źródło: opracowanie własne.

Mimo braku istotności zmiennej x_9 ($p=0,12$) zdecydowano się na zatrzymanie jej w modelu, ponieważ przy zastosowaniu innej metody estymacji parametrów (selekcji wstecznej) parametr ten przybierał $p < 0,1$. Wartość R^2 Nagelkerkego dla oszacowanego modelu wyniosła 0,303, a test Hosmera i Lemeshowa potwierdził dobroć jego dopasowania.

Interpretacja parametrów modelu oraz oszacowanych ilorazów szans pozwala stwierdzić, że prawdopodobieństwo zaciągnięcia pożyczki w instytucji pozabankowej przez osobę w wieku 50+:

- wzrasta o 371%, jeżeli internet stanowi dla niej jedno z głównych źródeł wiedzy o gospodarce, *ceteris paribus*,
- rośnie o 637%, jeżeli pojawi się u niej nieprzewidziany wydatek, *ceteris paribus*,
- wzrasta o 169%, gdy pojawią się u niej chwilowe problemy finansowe, *ceteris paribus*,
- rośnie o 1354%, gdy doświadczy trudności w zaspokojeniu podstawowych potrzeb, *ceteris paribus*,
- wzrasta o 980%, gdy zwykle wydaje więcej, niż zarabia, *ceteris paribus*.

6. Czynniki wpływające na podjęcie decyzji o pożyczce od rodziny lub znajomych (Y_3)

Dla zmiennej zależnej Y_3 następujące predyktory zostały zweryfikowane jako istotne statystycznie: poziom dochodu w gospodarstwie domowym *per capita* (x_3), subiektywny poziom wiedzy ekonomicznej (x_5), wykorzystanie internetu jako źródła informacji ekonomicznej (x_6), pojawienie się nieprzewidzianych wydatków (x_7),

chwilowe problemy finansowe (x_9), trudności w zaspokojeniu podstawowych potrzeb (x), oraz zbyt duże jednorazowe wydatki (x_{12}).

Tab. 6. Wstępnie oszacowane parametry strukturalne modelu Y_3 oraz poziom istotności statystycznej potencjalnych predyktorów

Zmienna objaśniająca	a_n	Statystyka Walda	Istotność
Stała	-2,836	10,937	,001
X1	-,040	,059	,808
X2	,005	,000	,987
X3	-0,002	31,511	,000
X4	-,201	1,836	,175
X5	,369	5,870	,015
X6	-1,030	7,723	,005
X7	1,189	11,874	,001
X8	-,245	,293	,589
X9	1,697	18,295	,000
X10	1,741	4,430	,035
X11	-,028	,000	,983
X12	1,337	13,691	,000

Źródło: opracowanie własne.

Po odrzuceniu predyktorów zweryfikowanych jako nieistotne oszacowano model o wzorze 4, którego dokładne parametry opisuje tab. 7.

$$P(Y_3) = \frac{e^{-0,95-0,002x_3+0,28x_5-0,80x_6+0,97x_7+1,53x_9+1,33x_{10}+1,23x_{12}}}{1+e^{-0,95-0,002x_3+0,28x_5-0,80x_6+0,97x_7+1,53x_9+1,33x_{10}+1,23x_{12}}} \quad (4)$$

Tab. 7. Parametry strukturalne oszacowane dla modelu Y_3 , poziom istotności statystycznej predyktorów oraz ich ilorazy szans Exp(B)

Zmienna objaśniająca	a_n	Statystyka Walda	Istotność	Exp(B)
X3	-0,002	32,275	,000	,998
X5	,282	4,356	,037	1,325
X6	-,802	5,959	,015	,449
X7	,970	9,252	,002	2,637
X9	1,534	16,874	,000	4,636
X10	1,334	3,512	,061	3,795
X12	1,226	13,594	,000	3,407
Stała	-,946	3,352	,000	,388

Źródło: opracowanie własne.

Test Hosmera i Lemeshowa potwierdził dobroć dopasowania modelu, a współczynnik R^2 Nagelkerkego wykazał, że objaśnia on 36,7% wariancji zmiennej zależnej.

Dokonując interpretacji modelu, można wyciągnąć następujące wnioski dotyczące prawdopodobieństwa zaciągnięcia pożyczki od rodziny lub znajomych przez osobę w wieku 50+:

- maleje o 22% wraz ze wzrostem średniego miesięcznego dochodu *per capita* o 100 zł, *ceteris paribus*,
- wzrasta o 32,5% wraz ze wzrostem o jednostkę subiektywnej oceny wiedzy ekonomicznej, *ceteris paribus*,
- maleje o 45%, jeżeli internet stanowi dla niej jedno z głównych źródeł wiedzy o gospodarce, *ceteris paribus*,
- rośnie o 164%, jeżeli pojawi się u niej nieprzewidziany wydatek, *ceteris paribus*,
- rośnie o 364%, gdy pojawią się u niej chwilowe problemy finansowe, *ceteris paribus*,
- rośnie o 280%, gdy doświadczy trudności w zaspokojeniu podstawowych potrzeb, *ceteris paribus*,
- rośnie o 241%, gdy wydatek, który zechce ponieść, będzie zbyt wysoki w stosunku do gotówki, którą posiada, *ceteris paribus*.

7. Wnioski z przeprowadzonego badania

Oszacowane modele wykazały, że zarówno wiek, jak i płeć to czynniki wpływające jedynie na prawdopodobieństwo podjęcia decyzji o pożyczce/kredycie bankowym. Nie oddziałują one natomiast istotnie na to, czy osoba 50+ zwróci się po dodatkowe środki do rodziny/znajomych lub instytucji pozabankowej. Malejące wraz z wiekiem prawdopodobieństwo skorzystania z kredytu bankowego należy tłumaczyć obniżaniem się zdolności kredytowej, które postępuje wraz ze zbliżaniem się kredytobiorcy do wieku emerytalnego. Dotyczy to przede wszystkim kredytów zabezpieczonych hipotecznie, udzielanych na dłuższe okresy. Zgodnie z Rekomendacją S [KNF, 2013, 7.3] przy ustalaniu czasu trwania kredytowania należy ze szczególną uwagą uwzględnić możliwość kreowania dochodu kredytobiorcy w momencie jego przejścia na emeryturę. Zapis ten wyjaśnia również zwiększone prawdopodobieństwo zwrócenia się o kredyt bankowy przez mężczyzn, dla których wiek uprawniający do przejścia na emeryturę, mimo jego postępującego wyrównywania, jest nadal wyższy niż dla kobiet [ZUS, 2014].

Prawdopodobieństwo skorzystania z kredytu bankowego zwiększa ponadto rosnący poziom zaufania do banków, co jest zjawiskiem na tyle oczywistym, że nie wymaga szerszej interpretacji. Interesująco natomiast przedstawia się zmienna opisująca przeciętny dochód *per capita*, która istotnie wpływa jedynie na podjęcie decyzji o pożyczce od rodziny lub znajomych. Im skromniejszy budżet gospodarstwa domowego w przeliczeniu na osobę, tym większa szansa na zwrócenie się po pomoc do osób trzecich, wskaźnik ten nie ma wpływu na skorzystanie z form zinstytucjonalizowanych. Podobnie prezentuje się czynnik związany z poziomem wiedzy ekonomicznej. Im wyższy jej deklarowany poziom, tym większe szanse na decyzję o pożyczce od rodziny lub znajomych. Można przypuszczać, że jednostki

deklarujące wyższą od przeciętnej wiedzę częściej kalkulują potencjalne koszty długu w instytucjach bankowych czy pozabankowych, wybierając tańszą alternatywę w postaci osób trzecich. Dywagacje te wymagają jednak naukowego potwierdzenia, którego niniejsze badania nie mogą zweryfikować. Z większą dozą pewności można zinterpretować korzystanie z internetu jako źródła wiedzy o gospodarce. Czynniki ten dodatkowo wpływa na prawdopodobieństwo korzystania z form zinstytucjonalizowanych, ujemnie natomiast na decyzję o pożyczce od rodziny czy znajomych. Korzystanie z internetu zapewnia dostęp do szerszej oferty pożyczkowej, w tym możliwość jednoczesnego porównania wielu wariantów zadłużenia. Osoby preferujące wyszukiwanie informacji w ten sposób mogą zatem wygodniej i szybciej skorzystać z produktów kredytowo-pożyczkowych oferowanych i reklamowanych drogą internetową.

Prawdopodobieństwo zwrócenia się o finansowanie do wszystkich spośród omawianych pożyczkodawców rośnie, gdy u osoby 50+ pojawiają się niespodziewane wydatki. Najmocniej wzrastają wówczas szanse zaciągnięcia pożyczki w instytucjach innych niż banki, co może być rezultatem szybkości, z jaką podmioty te dokonują decyzji o przyznaniu pożyczki osobie aplikującej (tzw. chwilówki). W przypadku pojawienia się przejściowych problemów finansowych lub braku możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb wzrasta szansa na zwrócenie się do instytucji pozabankowej lub rodziny i przyjaciół. Wybór tych pożyczkodawców może wynikać przede wszystkim z braku konieczności spełniania wymogów kredytowych niezbędnych do otrzymania finansowania z banku. Należy jednak w tym miejscu zwrócić uwagę na negatywne konsekwencje związane z wysokimi kosztami finansowania w instytucjach pozabankowych. Ich wybór jako pożyczkodawcy może jeszcze pogorszyć i tak niekorzystną sytuację finansową decydujących się na pożyczkę z wyżej wymienionych powodów.

Zbyt duży wydatek, żeby sfinansować jego zakup za gotówkę, to czynnik, który zwiększa prawdopodobieństwo sięgnięcia po kredyt w banku lub pożyczkę od przyjaciół i rodziny. W odróżnieniu od nieprzewidzianego wydatku pożyczający może pozwolić sobie na pewną zwłokę czasową w pozyskaniu środków, przez co preferuje bardziej sprawdzone rozwiązania niż natychmiastowe pożyczki pozabankowe. Tendencją, która może wydawać się niepokojąca, jest prawie dziesięciokrotnie zwiększone prawdopodobieństwo zadłużenia się poza sektorem bankowym przez osoby deklarujące, że miesięcznie wydają więcej niż zarabiają. Taka sytuacja może nieść ze sobą negatywne skutki w postaci tzw. pułapki zadłużenia, z której trudno będzie się wydostać osobie, która z racji wieku może być już nieaktywna zawodowo. Ostatni wniosek dotyczy rosnącego prawdopodobieństwa zaciągnięcia kredytu bankowego przez osoby, które odczuwają potrzebę wsparcia swoich bliskich. W przypadku pojawienia się tej motywacji szansa na skorzystanie z kredytu wzrasta ponad 23-krotnie. Powody, dla których osoby po 50. roku życia podejmują taką decyzję, zostaną opisane w innym artykule.

Podsumowanie

Rosnące zadłużenie Polaków po 50. roku życia jest zjawiskiem społecznie niepożądanym, niosącym negatywne skutki dla kolejnych pokoleń. Istotną kwestią wydaje się informowanie społeczeństwa, dlaczego osoby w tym wieku pożyczają pieniądze, jakie motywacje im towarzyszą i jakie konsekwencje niesie ze sobą wybór określonego pożyczkodawcy. Niniejszy artykuł potwierdził, że na wybór instytucji pożyczającej – oprócz uwarunkowań takich, jak wiek, płeć, poziom i źródło wiedzy finansowej czy poziom zaufania do banku – wpływają przede wszystkim motywacje, przez które osoba w wieku 50+ w ogóle sięga po dodatkowe środki pieniężne. Z przeprowadzonych w województwie lubelskim badań wynika, że w sytuacji pojawienia się niespodziewanego wydatku wzrasta prawdopodobieństwo wykorzystania finansowania od wszystkich trzech opisywanych pożyczkodawców. Konieczność poniesienia wydatku zbyt dużego, aby sfinansować go wyłącznie z posiadanych środków, zwiększa prawdopodobieństwo sięgnięcia po kredyt bankowy lub pożyczkę od osoby fizycznej. W sytuacji pojawienia się przejściowych problemów finansowych oraz trudności z zaspokojeniem podstawowych potrzeb bardziej prawdopodobne jest zaciągnięcie pożyczki w instytucjach pozabankowych lub od rodziny czy znajomych. Problemy z comiesięcznym domykaniem budżetu (tzw. życie ponad stan) zwiększają prawdopodobieństwo sięgnięcia jedynie po produkty kredytowe oferowane przez instytucje pozabankowe. Ostatnia z motywacji (chęć wsparcia rodziny) powoduje, że szansa na zaciągnięcie kredytu bankowego wzrasta aż 23-krotnie.

Bibliografia

- Beach B., *Grandparental Generosity: Financial Transfers from Grandparents to Grandchildren*, London 2013.
- Danieluk B., *Zastosowanie regresji logistycznej w badaniach eksperymentalnych*, „Psychologia Społeczna” 2010, t. 5, nr 2–3 (14).
- Finney A., *Demystifying Non-mortgage Borrowing in Older Age: A Longitudinal Approach*, Personal Finance Research Centre and the International Longevity Centre (UK), 2013.
- GUS, *Ludność. Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym*, stan w dniu 30 czerwca 2015 r.
- Hosmer D.W., Lemeshow S., *Applied Logistic Regression*, ed. 2, Wiley & Sons, New York 2000,
DOI: <https://doi.org/10.1002/0471722146>.
- ICAN Research, *Jak pożyczają Polacy?*, Raport przygotowany na zlecenie serwisu Kokos.pl., 2015 (sierpień).
- Jabłońska K., Sobieraj A., *Metodyka dobierania próby badawczej w naukach społecznych*, „Bezpieczeństwo i Technika Pożarnicza” 2013, nr 32 (4), **DOI: <https://doi.org/10.12845/bitp.32.4.2013.3>**.
- KNF, *Rekomendacja S – dotycząca dobrych praktyk w zakresie zarządzania ekspozycjami kredytowymi zabezpieczonymi hipotecznie*, Warszawa 2013 (czerwiec).
- KRD, *Finanse po 50.: niskie dochody i rosnące długi*, 2015, <http://krd.pl/Centrum-prasowe/Informacje-prasowe/2015/Finanse-po-50---niskie-dochody-i-rosnace-dlugi> [data dostępu: 01.06.2016].
- Kufel T., *Ekonometria. Rozwiązywanie problemów z wykorzystaniem programu GRETL*, PWN, Warszawa 2011.

Mach Ł., *Zastosowanie regresji logistycznej do określenia prawdopodobieństwa sprzedaży zasobu mieszkaniowego*, [w:] R. Knosala (red.), *Komputerowo zintegrowane zarządzanie*, t. 2, Oficyna Wydawnicza Polskiego Towarzystwa Zarządzania Produkcją, Opole 2010.

Stanisz A., *Przystępny kurs statystyki z wykorzystaniem programu STATISTICA PL na przykładach z medycyny*, t. 2, StatSoft, Kraków 2000.

ZUS, *Wiek emerytalny kobiet i mężczyzn uprawniający do emerytury z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych*, Warszawa 2014.

Factors Which Influence on Where People Over the Age of 50 Decide to Borrow Money

The aim of this paper is to present which factors have an influence on where a resident of Lubelskie region who is over 50 years old borrows money. In order to find relationships between reasons for borrowing and chosen institution, binary logistic regression was applied. Three models were built, describing factors which decrease or increase the likelihood of borrowing from banks, non-banks institutions and family and friends. Interpretation of models revealed that borrowing motives play a great role in a lender choosing. For example, in case of problems with making ends meet or with meeting basic needs the likelihood of using non-banks institutions and relatives increases. Whereas, if a person who is over 50 years old wants to support his/her family, chances on taking out a loan from a bank increases nearly 23 times.

Czynniki wpływające na podjęcie decyzji o wyborze pożyczkodawcy przez osoby 50+

Celem artykułu jest wskazanie czynników determinujących wybór pożyczkodawcy przez mieszkańców województwa lubelskiego w wieku 50+. Aby wykazać zależności między przyczynami pożyczki a decyzją, gdzie powinno się ją zaciągnąć, zastosowano metodę regresji logistycznej. Zbudowano trzy modele opisujące, jakie czynniki zwiększają bądź zmniejszają prawdopodobieństwo skorzystania z kredytu bankowego, pożyczki w instytucji pozabankowej oraz pożyczki od osób fizycznych (znajomych i rodziny). Interpretacja modeli wykazała, że powody, dla których osoba 50+ pożycza środki, odgrywają ważną rolę przy wyborze pożyczkodawcy. Przykładowo w sytuacji doświadczania przejściowych kłopotów finansowych czy problemów z zaspokojeniem podstawowych potrzeb, istotnie wzrasta prawdopodobieństwo wykorzystania instytucji pozabankowych oraz rodziny i znajomych. Inaczej jest w sytuacji, gdy osoba w wieku 50+ chce wesprzeć swoją rodzinę. Wówczas szansa na zaciągnięcie przez nią kredytu bankowego wzrasta aż 23-krotnie.